

Statsrådets skrivelse till riksdagen om Europeiska kommissionens förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om ändring av direktiv 2012/29/EU om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av dem samt om ersättande av rådets rambeslut 2001/220/RIF

I enlighet med 96 § 2 mom. i grundlagen översänds till riksdagen Europeiska kommissionens förslag av den 12 juli 2023 till Europaparlamentets och rådets direktiv om ändring av direktiv 2012/29/EU om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av dem (brottsofferdirektivet) samt om ersättande av rådets rambeslut 2001/220/RIF.

Helsingfors den 13 september 2023

Justitieminister Leena Meri

Specialsakkunnig Katja Repo

EUROPEISKA KOMMISSIONENS FÖRSLAG OM ÄNDRING AV EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS BROTTSOFFERDIREKTIV 2012/29/EU**1 Bakgrund och syfte**

Europeiska kommissionen har den 12 juli 2023 antagit ett förslag (COM(2023) 424 final) om ändring av direktiv 2012/29/EU om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av dem, nedan brottsofferdirektivet. Brottssofferdirektivet antogs 2012 och det har tillämpats sedan november 2015 i alla medlemsstater med undantag av Danmark. Brottssofferdirektivet har inte ändrats sedan dess.

Antagandet av brottsofferdirektivet 2012 var avgörande i utvecklingen för att stärka offrens rättigheter och en rättsskipning där brottsoffren står i fokus i EU. Brottssofferdirektivet är en allmän rättsakt som gäller alla brottsoffer och som innehåller bestämmelser om brottsoffers rättigheter, såsom rätten till information, stöd till och skydd baserat på brottsoffrets individuella behov, processuella rättigheter och rätten till ett beslut om ersättning från gärningspersonen efter ett straffrättsligt förfarande.

Brottssofferdirektivet kompletteras av sektorslagstiftning som bygger på brottsofferdirektivet och är tillämpliga utöver bestämmelserna i direktivet. Sektorslagstiftningen kompletterar direktivet om brottsoffers rättigheter genom att ge brottsoffer i särskilda brottskategorier ytterligare rättigheter. Sektorslagstiftningen består av direktivet om förebyggande och bekämpande av människohandel och om skydd av dess brottsoffer (2011/36/EU), direktivet om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi (2011/92/EU), direktivet om bekämpande av terrorism ((EU) 2017/541) samt direktivet om bekämpande av bedrägeri och förfalskning som rör andra betalningsmedel än kontanter ((EU) 2019/713). Kommissionen har dessutom den 8 mars 2022 antagit ett förslag till direktiv om bekämpning av våld mot kvinnor och våld i nära relationer (COM (2022) 105 final) samt den 19 december 2022 ett förslag om ändring av direktiv 2011/36/EU om förebyggande och bekämpande av människohandel och om skydd av dess offer (COM (2022) 732 final).

Det föreliggande föreslaget till ändring av brottsofferdirektivet hänför sig till EU:s strategi för brottsoffers rättigheter (2020–2025) (COM/2020/258 final), som kommissionen antog 2020. En uppgift som gavs kommissionen i strategin var att bedöma om en översyn av brottsofferdirektivet är nödvändig och att i så fall föreslå nödvändiga ändringar. Den utvärdering (SWD/2022/0179 final) som kommissionen antog den 28 juni visar att även om direktivet i stort sett har inverkat positivt, kvarstår vissa problem i samband med tillämpningen av det. Avsikten är att ingripa i dessa problem genom detta förslag till ändring av brottsofferdirektivet.

Enligt kommissionen hänger problemen samman med att vissa rättigheter i direktivet inte formuleras tillräckligt tydligt och precist, och med medlemsstaternas stora handlingsutrymme när det gäller att införliva dessa rättigheter. Detta har i vissa fall lett till begränsningar av den praktiska tillämpningen av brottsoffers rättigheter och skillnader i hur medlemsstaterna har införlivat direktivet.

Förslaget har både allmänna och särskilda mål. Det allmänna målet med förslaget är att bidra till ett välfungerande område med frihet, säkerhet och rättvisa i EU. Förslagets särskilda mål är följande: 1. En betydande förbättring av brottsoffrens tillgång till information. 2. Bättre anpassning av skyddsåtgärderna till brottsoffrens behov för att säkerställa sårbara brottsoffers säkerhet. 3. Förbättrad tillgång till specialiserade stödverksamheter för sårbara brottsoffer. 4. Effektivare deltagande i straffrättsliga förfaranden för brottsoffer. 5. Underlättad tillgång till ersättning från gärningspersonen i samtliga fall, även i nationella och gränsöverskridande fall.

2 Förslagets huvudsakliga innehåll

Direktivförslaget innehåller tre artiklar, av vilka den första innehåller förslag till ändringar av det gällande brottsofferdirektivet. Den andra artikeln innehåller bestämmelser om genomförandet av direktivet och den tredje bestämmelser om ikraftträdandet.

Artikel 1 i förslaget innehåller 17 ändringsförslag. En del av förslaget är helt nya artiklar och en del ändringar av gällande artiklar.

Genom ändringsförslag (1) *tillfogas en ny artikel 3a*, där det föreskrivs om telefonjour för brottsoffer. Artikeln innehåller bestämmelser om inrättande av tjänsten, tillgång till tjänsten, konfidentialitet och tjänstens innehåll. Tjänsten ska tillhandahållas via en telefonjour som är ansluten till det EU-harmoniserade numret och genom annan informations- och kommunikationsteknik, inbegripet webbplatser.

Genom ändringsförslag (2) *tillfogas en ny artikel 5a*, där det föreskrivs om anmälan av brott. Artikeln innehåller bestämmelser om anmälan av brott med hjälp av lättillgänglig och användarvänlig informations- och kommunikationsteknik samt om anmälan av misstanke. Artikeln innehåller också bestämmelser om anmälan av brott som begåtts i förvarsanläggningar, såsom häkten, samt om situationer där barn anmäler brott.

Ändringsförslag (3) gäller *ändring av den gällande artikel 8*. Artikeln i fråga gäller rätt att anlita stödverksamheter för brottsoffer och i den görs två ändringar. Den första ändringen gäller punkt 2 i artikel, som ersätts med en ny ordalydelse. Enligt den gällande ordalydelsen ska medlemsstaterna underlätta för den behöriga myndighet till vilken anmälan gjordes och andra berörda enheter att hänvisa brottsoffer till stödverksamheter för brottsoffer. Enligt den nya ordalydelsen ska medlemsstaterna säkerställa att brottsoffer kontaktas av relevanta allmänna eller specialiserade stödverksamheter om den individuella bedömning som avses i artikel 22 visar på ett behov av stöd och brottsoffret samtycker till att kontaktas av stödverksamheter eller om brottsoffret begär stöd. Genom den andra ändringen tillfogas en ny punkt 6, enligt vilken stödverksamheter för brottsoffer ska förbli operativa i kristider.

Ändringsförslag (4) gäller *ändring av den gällande artikel 9*. Artikeln i fråga gäller stöd från stödverksamheter för brottsoffer och i den görs tre ändringar. Den första ändringen gäller att punkt 1 c i artikeln ersätts med en ny ordalydelse. Enligt den gällande ordalydelsen ska stödverksamheter för brottsoffer minst tillhandahålla emotionellt stöd och, där sådant stöd finns att tillgå, psykologiskt stöd. Den nya ordalydelsen tillägger att dessa stödverksamheter ska tillhandahållas genast när de får kännedom om en persons ställning som brottsoffer. Dessutom sägs att om det särskilda behovet av psykologiskt stöd har påvisats genom den individuella bedömning som avses i artikel 22, ska psykologiskt stöd finnas tillgängligt för brottsoffer i behov av sådant stöd så länge det är nödvändigt. Den andra ändringen gäller att punkt 3 b i artikeln ersätts med en ny ordalydelse. Den nya ordalydelsen utökar de typer av brott där specialiserade stödverksamheter för brottsoffer ska utveckla och tillhandahålla målinriktat och integrerat stöd, inbegripet stöd med anledning av trauman samt rådgivning. Den tredje ändringen gäller en ny

punkt 4, enligt vilken medlemsstaterna ska tillhandahålla de stödverksamheter och specialiserade stödverksamheter som krävs för att på ett heltäckande sätt tillgodose de många behoven hos brottsoffer med särskilda behov.

Ändringsförslag (5) gäller *en ny artikel 9a*, som gäller riktade och integrerade stödverksamheter för barn. Artikel 9a innehåller bestämmelser om tillhandahållande av och tillgång till barnvänliga stödverksamheter och om verksamheternas innehåll.

Genom ändringsförslag (6) *tillfogas nya artiklar 10a och 10b*. Den nya artikel 10a gäller rätt till hjälp vid domstolen. Brottsoffer ska ges information och emotionellt stöd i domstolens lokaler. Den nya artikel 10b gäller rätt till omprövning av beslut som fattats under domstolsförfaranden. Brottsoffer ska utan dröjsmål informeras om vissa beslut som fattas under rättegången och som berör dem direkt och de ska ha rätt till omprövning av sådana beslut.

Ändringsförslag (7) gäller *ändring av den gällande artikel 16*. Artikel 16 gäller rätt att under loppet av de straffrättsliga förfarandena få ett beslut om ersättning från förövaren. Genom ändringen ersätts artikelns båda punkter med en ny ordalydelse. Enligt förslaget till ny punkt 1 har brottsoffer under loppet av de straffrättsliga förfarandena inom rimlig tid rätt att få ett beslut om ersättning från förövaren. Enligt förslaget till ny punkt 2 ska de behöriga myndigheterna utan onödigt dröjsmål betala ut ersättningen direkt till brottsoffret. De behöriga myndigheterna ska inträda i brottsoffrets rätt gentemot gärningspersonen till det belopp som motsvarar den utdömda ersättningen.

Ändringsförslag (8) gäller *ändring av den gällande artikel 17*. Artikel 17 gäller rättigheter för brottsoffer som är bosatta i en annan medlemsstat. Enligt den första ändringen ska myndigheterna i största möjliga utsträckning kunna använda sig av bestämmelserna om videokonferenser och telefonkonferenser för att underlätta deltagande i straffrättsliga förfaranden för brottsoffer som är bosatta utomlands. Genom den andra ändringen tillfogas en ny punkt 4, enligt vilken de behöriga myndigheterna ska få begära bistånd från Eurojust och till Eurojust överföra den information som syftar till att underlätta samarbetet med de behöriga myndigheterna i andra medlemsstater i gränsöverskridande fall.

Genom ändringsförslag (9) *fogas en ny punkt 3 till den gällande artikel 21*. Artikel 21 gäller rätt till skydd av privatliv. Genom den nya bestämmelsen säkerställs att personuppgifter om ett brottsoffer som gör det möjligt för gärningspersonen att identifiera brottsoffrets bostadsort eller på annat sätt kontakta brottsoffret på något sätt inte lämnas ut till gärningspersonen, vare sig direkt eller indirekt.

Genom ändringsförslag (10) *ändras den gällande artikel 22*, som gäller individuell bedömning av brottsoffer för att fastställa specifika skyddsbehov. Genom ändringen utökas artikeln med bedömning av specifika stödbehov vid sidan av bedömning av skyddsbehov, och därmed ändras också artikelns rubrik. Artikeländringarna inbegriper ytterligare bestämmelser om tidpunkten då bedömningen inleds, hur länge den varar samt om uppdatering av bedömningen under det straffrättsliga förfarandet. Till de faktorer som ska beaktas i bedömningen hör i fortsättningen också brottsoffrets erfarenheter av diskriminering samt förhållandet till och egenskaperna hos gärningspersonen. Till de brottsoffer som ska ägnas särskild uppmärksamhet fogas personer som fallit offer för centrala internationella brott. I fortsättningen ska bedömningen av barn som är brottsoffer genomföras inom ramen för de stödverksamheter som avses i den nya artikel 9a.

Genom ändringsförslagen (11) och (12) *ändras den gällande artikel 23*. Artikel 23 gäller rätten till skydd för brottsoffer med specifika skyddsbehov under straffrättsliga förfaranden. I artikeln görs en teknisk ändring i form av en hänvisning till direktivet om bekämpning av våld mot

kvinnor och våld i nära relationer samt tillfogas en ny punkt 4. Genom tillägget tryggas offrens fysiska säkerhet under straffrättsliga förfaranden genom närvaro av brottsbekämpande myndigheter samt genom besöksförbud, kontaktförbud och skyddsorder.

Genom ändringsförslag (13) *fogas en ny punkt 3 till artikel 24*. Artikel 24 gäller barns rätt till skydd som brottsoffer under straffrättsliga förfarandena. Genom ändringen beaktas barnets bästa i situationer där brottet inbegriper den person som har föräldraansvar eller om det kan uppstå någon annan intressekonflikt mellan barnet som är brottsoffer och den person som har föräldraansvar. I sådana situationer ska ingen handling som kräver samtycke vara beroende av samtycke från den person som har föräldraansvar.

Genom ändringsförslag (14) *tillfogas nya artiklar 26a–26d*. Den nya *artikel 26a* gäller protokoll genom nationell samordning och nationellt samarbete för hur verksamheter och åtgärder enligt direktivet ska genomföras. Den nya *artikel 26b* gäller elektroniska kommunikationsmedel. Genom bestämmelsen säkerställs att brottsoffer kan utöva vissa rättigheter enligt direktivet med hjälp av elektroniska kommunikationsmedel. Den nya *artikel 26c* gäller rättigheter för brottsoffer med funktionsnedsättning. Genom bestämmelsen garanteras brottsoffer med funktionsnedsättning lika möjlighet att få tillgång till elektroniska kommunikationsmedel i enlighet med artikel 26b samt lika möjlighet att få tillgång till varje förfarande och de stödverksamheter och skyddsåtgärder som omfattas av direktivet. Den nya *artikel 26d* gäller rättsmedel. Genom bestämmelsen garanteras brottsoffer tillgång till ett effektivt rättsmedel i situationer där deras rättigheter enligt direktivet kränks.

Genom ändringsförslag (15) *tillfogas en ny artikel 27a*, som handlar om särskilda skyldigheter när det gäller offer för våld mot kvinnor och familjevåld. I artikeln regleras förhållandet mellan vissa bestämmelser i brottsofferdirektivet och direktivet om bekämpning av våld mot kvinnor och våld i nära relationer.

Ändringsförslag (16) *ersätter den gällande artikel 28* med en ny ordalydelse. Artikel 28 gäller insamling av uppgifter och statistik. Genom artikeln utvidgas medlemsstaternas skyldighet att samla in, framställa och sprida statistik om brottsoffer. I fortsättning ska dessa uppgifter inte bara överlämnas till kommissionen utan de ska också offentliggöras.

Ändringsförslag (17) *ersätter den gällande artikel 29* med en ny ordalydelse. Artikel 29 gäller rapportering från kommissionen. Sex år efter antagandet av direktivet ska kommissionen överlämna en rapport om tillämpningen av direktivet till Europaparlamentet och rådet. Kommissionen kan lägga fram ett lagstiftningsförslag i samband med rapporten.

3 Förslagets rättsliga grund och förhållande till subsidiaritets- och proportionalitetsprinciperna

Som rättslig grund för förslaget till direktivändring har angetts artikel 82.2 c i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget). Brottofferdirektivet, som ändras nu, antogs med stöd av artikel 82.2 i EUF-fördraget. Enligt artikel 82.2 i EUF-fördraget får Europaparlamentet och rådet genom direktiv i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet fastställa minimiregler, om det är nödvändigt för att underlätta det ömsesidiga erkännandet av domar och rättsliga avgöranden samt polissamarbete och rättsligt samarbete i sådana straffrättsliga frågor som har en gränsöverskridande dimension. I dessa minimiregler ska skillnaderna mellan medlemsstaternas rättsliga traditioner och rättssystem beaktas. Enligt artikel 82.2 c i EUF-fördraget kan dessa minimiregler omfatta brottsoffers rättigheter. Statsrådet anser att den rättsliga grunden för direktivförslaget är ändamålsenlig.

Kommissionen anser att förslaget överensstämmer med subsidiaritetsprincipen. Kommissionen anför att för att ömsesidigt erkännande och rättsligt samarbete ska vara fullt effektivt måste det finnas ömsesidigt förtroende för andra medlemsstaters straffrättsliga system. Det bör finnas ett ömsesidigt förtroende för rättssystemens normer för rättvisa och rättskipning, och allmänheten bör ha förtroende för att samma minimiregler kommer att tillämpas om de reser eller bor utomlands. Såsom erkänns i fördraget är fastställandet av miniminormer för misstänkta och tilltalades rättigheter och för brottsoffers rättigheter avgörande för att underlätta ömsesidigt erkännande. Enligt fördraget ska EU agera på dessa områden i förväg (dvs. innan förtroendet för andra medlemsstaters rättssystem bryts) för att stärka detta förtroende (motiveringen till förslaget, s. 7). Enligt kommissionen hindrar problemen med brottsofferdirektivet brottsoffrens möjligheter att hävda sina rättigheter enligt direktivet och undergräver förtroendet för nationella rättssystem och rättssystemen i andra medlemsstater. Det låga förtroendet leder i sin tur till underrapportering av brott, eftersom offren helt enkelt föredrar att inte anmäla dem. De har inte förtroende för att de behöriga myndigheterna kommer att vidta nödvändiga åtgärder när brottet väl har anmälts. Detta skadar det europeiska området med frihet, säkerhet och rättvisa. För att ta itu med dessa problem krävs en ändring av direktivet om brottsoffers rättigheter, vilket endast kan uppnås på EU-nivå (motiveringen till förslaget, s. 2).

Kommissionen anser att förslaget också är proportionellt i förhållande till målet. Kommissionen har bedömt de åtgärder som föreslås i översynen av direktivet i en konsekvensbedömning (SWD/2023/246 final). I konsekvensbedömningen har kommissionen lagt fram tre alternativa lösningar för vart och ett av de särskilda målen. Alternativen har graderats enligt hur mycket de ingriper i de nationella rättssystemen. Enligt kommissionen har proportionaliteten återspeglats i vart och ett av de olika alternativen. Proportionaliteten för åtgärderna har också noggrant bedömts och testats tillsammans med berörda parter under samråden (motiveringen till förslaget, s. 8). Kommissionen har också bedömt förslagets förenlighet med sektorslagstiftningen. Bedömningen visade att de föreslagna åtgärderna kompletterar och stärker sektorslagstiftningen (motiveringen till förslaget, s. 4).

Enligt statsrådets åsikt kan direktivförslaget anses överensstämma med subsidiaritets- och proportionalitetsprinciperna.

4 Förslagets konsekvenser

4.1 Förslagets konsekvenser för finsk lagstiftning

4.1.1 Brottsoffers tillgång till information och anmälan om brott

Den nya artikel 3a i förslaget förutsätter att en lättillgänglig, användarvänlig, kostnadsfri och konfidentiell telefonjour inrättas. Brottsofferjouren (RIKU) tillhandahåller allmänna stödverksamheter för brottsoffer enligt direktivet i Finland under åren 2018–2027 med stöd av den skyldighet att tillhandahålla offentliga tjänster som justitieministeriet ålagt den. Brottsofferjourens tjänster täcker redan i stor utsträckning kraven i den föreslagna artikeln. Det krav som hänför sig till språkutbudet innebär att det måste klargöras vad som avses med de språk som används mest.

Den nya artikel 5a.1 förutsätter att brottsoffer kan anmäla brott med hjälp av lättillgänglig och användarvänlig informations- och kommunikationsteknik, när så är möjligt inbegripet framläggande av bevis. Enligt 3 kap. 1 § i förundersökningslagen (805/2011) ska förundersökningsmyndigheten registrera anmälan utan dröjsmål när någon anmäler ett brott eller en händelse som han eller hon misstänker vara ett brott till en förundersökningsmyndighet. Lagen innehåller inga

närmare bestämmelser om hur anmälan om brott ska göras. Skyldigheten att registrera anmälan om brott inte är inte beroende av det sätt på vilket anmälan har gjorts (RP 222/2010 rd s. 182).

Enligt punkt 3 i artikeln ska medlemsstaterna säkerställa att brottsoffer effektivt kan anmäla brott som begåtts i förvarsanläggningar. Enligt den gällande lagstiftningen ska fångar och häktade ges möjlighet att på egen bekostnad stå i telefonkontakt med personer utanför fängelset. Kostnadsfri användning av telefon kan tillåtas för skötseln av nödvändiga ärenden eller av andra särskilda skäl. Enligt fängelselagens (767/2005) förarbeten (RP 263/2004 rd, s. 177) avses med skötande av nödvändiga ärenden till exempel ärenden hos myndigheterna. Sålunda kan en fänge eller häktad göra kostnadsfri brottsanmälan till polisens tipstelefon. En reform av fängelselagen och häktningsslagen (768/2005) pågår som bäst. När fängelse- och häktningsslagarna reformeras är avsikten att föreslås att bestämmelserna om telefonsamtal ska preciseras så att rätten att ringa kostnadsfritt i myndighetsärenden anges uttryckligen i lagen. Fångar och häktade kan ges tillstånd att använda internet och e-post. När lagstiftningen reformeras är avsikten att föreslå att tillståndsförfarandet slopas och dessutom att fångar alltid ska ha möjlighet att få tillgång till sin egen smarttelefon åtminstone för stark autentisering. Då är också möjligt att göra brottsanmälan via polisens webbplats. Det är också möjligt att ge fångar och häktade tillstånd att avlägsna sig för att sköta ärenden på polisinrättningen.

I 7 § i lagen om bemötande av utlänningar som tagits i förvar och om förvarsenheter (116/2002) föreskrivs om rätt för en utlänning som tagits i förvar att använda telefon och sådan elektronisk kommunikations- och upptagningsutrustning som han eller hon innehar. En utlänning som tagits i förvar kan således göra brottsanmälan via telefon eller internet. Om en utlänning som tagits i förvar saknar egen telefon kan han eller hon använda förvarsenhetens telefon för kontakter mot kostnaderna för användningen. Om en utlänning som tagits i förvar är medellös, ordnar förvarsenheten möjlighet för honom eller henne att kontakta dem som avses i lagens 6 §. Ändringsförslaget kan medföra behov av att precisera bestämmelserna i lagens 6 § och 7 §, så att säkerställs att den som tagits i förvar har möjlighet att göra brottsanmälan i samtliga situationer. I Finland är rörelsefriheten för asylsökande samt personer som är inkvarterade i flyktingförläggningar och som ansöker om och får tillfälligt skydd inte begränsad, och de kan göra brottsanmälan till exempel genom att besöka polisinrättningen eller per telefon.

I punkt 5 i artikeln förutsätts det att medlemsstaterna ska säkerställa att de behöriga myndigheter som kommer i kontakt med ett brottsoffer som anmäler brott förbjuds att överföra personuppgifter om brottsoffrets uppehållsstatus till behöriga migrationsmyndigheter, åtminstone till dess att den första individuella bedömning som avses i artikel 22 har slutförts. Artikeln motsvarar till denna del kommissionens förslag till artikel 16.5 i direktivet om bekämpning av våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Bestämmelsen omfattas inte av rådets allmänna riktlinje om direktivet särskilt av den orsaken att bestämmelsen ansågs eventuellt inverka på bestämmelserna i direktivet om gemensamma normer och förfaranden för återvändande av tredjelandsmedborgare som vistas olagligt i medlemsstaterna (2008/115/EG). Dessutom bör man beakta att i Finland är förutom Migrationsverket också polisen och Gränsbevakningsväsendet behöriga migrationsmyndigheter. Sålunda skulle det vara utmanande att utvidga förbudet mot förmedling av uppgifter till alla migrationsmyndigheter.

Den nya artikel 26a förutsätter att medlemsstaterna ska upprätta särskilda nationella protokoll för hur verksamheter och åtgärder enligt direktivet organiseras. De särskilda protokollen ska åtminstone syfta till att säkerställa bland annat att offren får information som är anpassad till deras individuella behov samt att brottsoffer som hålls i förvar har möjlighet att göra anmälan om brott och har möjlighet att få stöd och skydd. Enligt skälen 13 och 14 i förslagets ingress bör protokoll upprättas genom lagstiftningsåtgärder på ett sätt som bäst motsvarar de nationella rättsordningarna och rättsväsendets organisation i medlemsstaterna. Protokollen bör innehålla

allmänna instruktioner om hur tjänster och åtgärder enligt brottsofferdirektivet ska hanteras på ett övergripande sätt, dock utan att enskilda fall behandlas.

Punkterna 1 och 2 i den föreslagna artikel 26a kan eventuellt genomföras i Finland genom att inrätta ett permanent organ eller en permanent arbetsgrupp, som behandlar de nationella protokoll för samordning och samarbete som ingår i artikeln, eller alternativt kan detta eventuellt genomföras genom att införliva behandlingen av protokollen i något befintligt organ eller någon befintlig arbetsgrupps verksamhet.

Punkt 3 i artikeln gäller insamling och utbyte av information mellan behöriga myndigheter och stödverksamheter. Punkten gäller även personuppgifter, så i samband med den måste man beakta den lagstiftning som ställer krav på utlämnande av personuppgifter, såsom offentlighets- och dataskyddslagstiftningen. Förundersökningslagens gällande 4 kap. 10 § 3 mom. gäller förmedling av målsägandens kontaktuppgifter till en organisation som tillhandahåller stödtjänster, förutsatt att brottsoffret har gett sitt samtycke till att uppgifterna överförs.

4.1.2 Brottsoffers tillgång till stöd

Den föreslagna ändringen av artikel 8.2 ålägger skyldighet att se till att brottsoffer kontaktas av relevanta allmänna eller specialiserade stödverksamheter om den individuella bedömning som avses i artikel 22 visar på ett behov av stöd och brottsoffret samtycker till att kontaktas av stödverksamheter eller om brottsoffret begär stöd. Bestämmelser om hänvisning av brottsoffer till stödtjänster ingår i 4 kap. 10 § 3 mom. i förundersökningslagen, som kan anses uppfylla den föreslagna skyldigheten för förundersökningsmyndigheternas del. I praktiken tar Brottsofferjouren dessutom kontakt med alla klienter som hänvisats dit i enlighet med sitt eget servicelöfte. För stödtjänsternas del finns det dock inga bestämmelser om saken, och i Brottsofferjourens allmänna skyldighet att tillhandahålla tjänster ingår ingen skyldighet som motsvarar förslaget.

Den första ändringen av artikel 9 i förslaget förutsätter att psykologiskt stöd finns tillgängligt för brottsoffer i sårbar ställning så länge det är nödvändigt, om behovet av stöd har påvisats genom den individuella bedömning som avses i artikel 22. Det är i någon mån oklart huruvida de specialiserade eller de allmänna stödverksamheterna ska tillhandahålla det psykologiska stöd som avses i förslaget. Den skyldighet att tillhandahålla offentliga tjänster när det gäller allmänna stödtjänster för brottsoffer som ålagts Brottsofferjouren gäller endast emotionellt, inte psykologiskt stöd.

Den andra ändringen av artikeln förutsätter att de särskilda behoven hos personer som utsatts för olika brott ska beaktas i större utsträckning än nu, genom att målinriktat och integrerat stöd utvecklas och tillhandahålls. De riktade stödverksamheter för olika brottsoffergrupper som förslaget förutsätter kan eventuellt genomföras via befintliga tjänster. Punktens innebörd måste emellertid bedömas mer ingående för att man ska kunna bedöma dess inverkan på behoven av att ändra lagstiftningen eller resurserna.

Den nya artikel 9a ålägger medlemsstaterna att utveckla specialistverksamheter för barn. I Finland har man infört den så kallade Barnahusmodellen, som redan på ett heltäckande sätt uppfyller kraven i artikel. Verksamheten hos rättspsykologiska och rättspsykiatriska enheter för barn grundar sig på lagen om ordnande av utredningar av sexual- och misshandelsbrott mot barn (1009/2008). Vid enheterna bedrivs mångsektoriellt samarbete och där arbetar experter på olika områden. Enligt lagen ger enheterna polisen, åklagaren eller domstolen handräckning för att utreda misstanke om sexual- och misshandelsbrott mot barn och bedöma skador till följd av ett sådant brott. Staten ersätter kostnaderna för verksamheten. Dessa enheter arbetar i enlighet med

Barnahusmodellen. Somatiska undersökningar av sexualbrott mot barn under 16 år har i allmänhet koncentrerats till enheter för specialiserad sjukvård för barn och undersökningar av dem som fyllt 16 år till Seri-stödcentralerna inom alla universitetssjukhus områden. Artikelns innebörd måste emellertid bedömas mer ingående för att man ska kunna bedöma dess inverkan på behoven av att ändra lagstiftningen eller resurserna.

4.1.3 Brottsoffers specifika stöd- och skyddsbehov

Genom det förslag till ändring som gäller artikel 22.1 i brottsofferdirektivet utvidgas förfarandet för bedömning av brottsoffers skyddsbehov till att omfatta även utredning av brottsoffrets stödbehov. Bestämmelser om bedömning av skyddsbehoven finns i 11 kap. 9 a § i förundersökningslagen. Enligt bestämmelsen ska förundersökningsmyndigheten utan ogrundat dröjsmål pröva om målsäganden behöver särskilt skydd vid handläggningen av målet vid förundersökning eller rättegång och om det behövs skyddsåtgärder enligt 2 mom. När bedömningen görs ska målsägandens uppfattning om behovet av åtgärder beaktas.

På det sätt som bedömts i fråga om ett förslag av motsvarande typ i statsrådets U-skrivelse om förslaget till direktiv om bekämpning av våld mot kvinnor och våld i nära relationer (U 32/2022 rd, s. 18) är hänvisning till stödtjänster i nationell lagstiftning relaterat till den personliga bedömning som följer av brottsofferdirektivet. Enligt 4 kap. 10 § 3 mom. i förundersökningslagen ska förundersökningsmyndigheten fråga målsäganden om denne samtycker till att hans eller hennes kontaktuppgifter ges till en organisation som tillhandahåller stödtjänster för målsägande och, om målsäganden ger sitt samtycke, förmedla uppgifterna utan ogrundat dröjsmål, om målsäganden med stöd av 11 kap. 9 a § bedöms vara i behov av särskilt skydd eller om brottets beskaffenhet eller målsägandens personliga omständigheter annars förutsätter det. I den personliga bedömning som görs med stöd av 11 kap. 9 a § i förundersökningslagen prövas ändå inte egentligen brottsoffrets behov av stödtjänster eller brottsoffrets individuella behov av stöd.

I och med ändringsförslaget börjar kraven i artikel 22 gälla även bedömning av stödbehoven. Den vida ordalydelsen i 4 kap. 10 § 3 mom. i förundersökningslagen ("eller målsägandens personliga omständigheter annars förutsätter det") kan anses förutsätta förundersökningsmyndighetens bedömning vad gäller brottsoffrets stödbehov (se också RP 66/2015 rd, s. 38–39). Ändringsförslaget förutsätter emellertid närmare bedömning av huruvida ordalydelsen i 4 kap. 10 § 3 mom. i förundersökningslagen uppfyller det nya kravet på bedömning av stödbehoven.

Den nya punkt 1a i artikel 22 förpliktar till att efter förundersökningsmyndighetens första bedömning ska det göras en fortsatt bedömning av specifika stöd- och skyddsbehov i enlighet med den nya artikel 26a i samarbete mellan myndigheterna beroende på i vilket steg förfarandet befinner sig och brottsoffrets individuella behov. I 11 kap. 9 a § i förundersökningslagen föreskrivs det för närvarande endast om hörande av åklagaren. Enligt 3 mom. i den bestämmelsen ska förundersökningsmyndigheten höra åklagaren om behovet av särskilt skydd och om behovet av de åtgärder som avses i 2 mom. 2–5 punkten, om målsägandens personliga omständigheter eller brottets natur kräver det. Den nya punkt 1a förutsätter således att lagstiftningen ändras.

Det gällande 11 kap. 9 a § 1 mom. i förundersökningslagen innehåller kraven i artikel 22.2 och 22.3 i det gällande brottsofferdirektivet om de saker som ska beaktas vid bedömningen. Enligt momentet ska vid bedömningen beaktas i synnerhet målsägandens personliga omständigheter och brottets natur. De mer detaljerade omständigheter som ska beaktas vid bedömningen har behandlats i förarbetena till bestämmelsen (RP 66/2015 rd, s. 46). Genom ändringsförslaget görs tillägg till både punkt 2 och punkt 3. Till brottsoffrets personliga särdrag räknas i fortsättningen även relevanta erfarenheter av diskriminering, även om de grundar sig på en kombination av flera grunder såsom kön, genus, ålder, funktionsnedsättning, religion eller övertygelse, språk,

ras, socialt eller etniskt ursprung eller sexuell läggning. Bedömningen i artikel 22 utvidgas dessutom till att omfatta brottsoffrets förhållande till och egenskaperna hos gärningspersonen. Särskild uppmärksamhet ska ägnas åt den risk som härrör från gärningspersonen, inbegripet risken för våldsamt beteende och kroppsskada, användning av vapen, deltagande i en brottsorganisation, narkotika- eller alkoholmissbruk, övergrepp mot barn, psykiska hälsoproblem, stalkning, uttryck för hot eller hatpropaganda. Ändringarna förutsätter sannolikt att förundersökningslagen ändras. Dessutom måste man beakta att ändringen kan förutsätta även behandling av i konstitutionellt hänseende känsliga personuppgifter som gäller gärningspersonen (inkl. särskilda kategorier av personuppgifter) och ändringen måste bedömas mer ingående även med avseende på dataskyddsregleringen.

Punkt 3 i artikeln gäller brottsoffer som är föremål för särskild uppmärksamhet. En ny grupp som beaktas är personer som utsatts för centrala internationella brott. Utifrån förslaget är det inte helt klart vad som avses med de centrala internationella brott som det hänvisas till i artikeln. Med begreppet hänvisas eventuellt till offer för brott som avses i artiklarna 6–8 a i Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen (FördrS 56/2002). Dessa brott är folkmord, brott mot mänskligheten, krigsförbrytelser samt angreppsbrott. Bestämmelser om dessa brott finns i 11 kap. i strafflagen (212/2008). I kapitlet föreskrivs också att utförande av påtvingat försvinnande och tortyr ska vara straffbara. Bestämmelserna om dessa brott grundar sig på internationella avtal och de har i Finland fastställts som internationella brott i förordningen om tillämpningen av 1 kap. 7 § strafflagen (627/1996).

Till punkt 7 i artikeln fogas skyldighet att regelbundet uppdatera den individuella bedömningen för att säkerställa att stöd- och skyddsåtgärderna är aktuella. Bestämmelserna i det gällande direktivet förutsätter att bedömningen uppdateras bara om de omständigheter som ger upphov till en individuell bedömning har förändrats avsevärt. Den gällande förundersökningslagens 11 kap. 9 a § 4 mom. förutsätter att bedömningen ska göras på nytt, om de omständigheter som bedömningen vilat på förändras avsevärt. En bedömning kan göras på nytt också om det annars finns grundad anledning till det. Ändringen förutsätter sannolikt att lagstiftningen ändras.

Genom förslaget fogas en ny punkt 4 till artikel 23, som gäller åtgärder för att fysiskt skydda brottsoffer. Den kontinuerlig eller tillfällig närvaro av brottsbekämpande myndigheter under straffrättsliga förfaranden för att fysiskt skydda brottsoffer som ändringen förutsätter kan för polisens del anses förverkligas genom rätten för en polisman att skydda en person eller bevaka en plats för att förebygga eller avbryta ett brott mot liv, hälsa, frihet eller hemfrid eller till egendomsbrott enligt 2 kap. 10 § 3 mom. i polislagen (872/2011). Ändringsförslaget kan dock medföra behov av att ändra lagstiftningen.

Nära förknippat med de ändringsförslag som förklaras ovan är förslaget till ny punkt 3 i artikel 21, enligt vilken medlemsstaterna ska säkerställa att personuppgifter om ett brottsoffer som gör det möjligt för gärningspersonen att identifiera brottsoffrets bostadsort eller på annat sätt kontakta brottsoffret på något sätt inte lämnas ut till gärningspersonen, vare sig direkt eller indirekt. Enligt 4 kap. 15 § 3 mom. i förundersökningslagen har en part inte rätt att få information om uppgifter som avses i 11 § 2 mom. 7 punkten i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999, offentlighetslagen). Till dessa uppgifter hör en sekretessbelagd adress-, telefon- och annan motsvarande kontaktinformation som hänför sig till en målsägande, om utlämnandet av uppgifter skulle äventyra säkerheten, intressena eller rättigheterna för målsäganden. Målsägandens kontaktuppgifter behöver inte lämnas ut också med stöd av 24 § 1 mom. 31 punkten i offentlighetslagen.

I enlighet med 5 kap. 3 § 2 mom. i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) uppges inte i stämningsansökan eller besvärsskrivelsen kontaktuppgifter för parter, vittnen eller andra som

ska höras som sådana, utan de ska meddelas domstolen på lämpligt sätt. I 12 § 2 mom. i lagen om offentlighet vid rättegång i allmänna domstolar (370/2007, lagen om offentlighet vid rättegång) föreskrivs att en part har inte rätt att få information som avses i 11 § 2 mom. 7 punkten i offentlighetslagen. Med stöd av 9 § 1 mom. 5 punkten och 24 § 1 mom. 1 punkten kan det förordnas att en rättegångshandling och den del av ett avgörande som innehåller kontaktuppgifter ska hållas hemlig. Enligt 26 § 2 mom., som gäller offentliga avgöranden, får uppgifter som avses i 9 § 1 mom. 5 punkten inte tas in i ett offentligt avgörande, om det inte finns särskilt vägande skäl till det. Ändringsförslaget förutsätter dock ett absolut förbud mot att lämna ut brottsoffers kontaktuppgifter. Den gällande lagstiftningen uppfyller sannolikt inte helt kraven i den föreslagna regleringen.

4.1.4 Deltagande i straffprocessen och effektiva rättsmedel

Den nya artikel 10b förutsätter att brottsoffer har rätt till omprövning av beslut som fattas i domstolsförfaranden och som gäller vissa rättigheter som tillkommer dem enligt direktivet. Sådana beslut är åtminstone beslut enligt artikel 7.1 om tolkning under domstolsförhandlingar samt beslut enligt artikel 23.3 om skyddsåtgärder under domstolsförfaranden.

Utifrån förslaget förblir det oklart vilket förhållande är mellan punkt 1 a i den föreslagna artikeln och artikel 7.7 och 7.8 i det gällande brottsofferdirektivet, som gäller överklagande av ett beslut om att inte tillhandahålla tolkning eller översättning samt hur länge prövningen av detta överklagande får räcka. Utifrån förslaget förblir det dessutom oklart, om avsikten i artikeln är att ge brottsoffer ovillkorlig möjlighet att överklaga de beslut som avses i artikeln under rättegången trots att enligt artikel 10b.2 ska förfarandereglererna enligt vilka brottsoffer får begära omprövning av de beslut som avses i punkt 1 ska fastställas i nationell rätt.

Bestämmelser om ordnande av tolkning och beslut om tolkning finns i lagen om rättegång i brottmål (6 a kap. 2 § 3 mom. och 11 kap. 13 § 2 mom.). Ett beslut om tolkning överklagas i samband med huvudsaken (25 kap. (165/1998) 1 § 3 mom. i rättegångsbalken). På sökande av ändring i fråga om bevisning tillämpas 17 kap. (732/2015) 68 § i rättegångsbalken, där huvudregeln är att ett beslut som gäller bevisning överklagas i samband med huvudsaken. Enligt undantaget i 3 mom. kan domstolen bestämma att ett beslut får överklagas separat, om det med beaktande av beslutets innehåll inte skulle vara till någon nytta att överklaga beslutet i samband med huvudsaken och rättsskyddet för personen i fråga förutsätter en rätt till separat överklagande, eller om det annars finns synnerligen vägande skäl för det. I en tingsrätts avgöranden under rättegången som gäller annat än bevisning får enligt 25 kap. 1 § 3 mom. i rättegångsbalken ändring sökas genom besvär endast om detta är uttryckligen tillåtet. I lagen föreskrivs det inte om separat och ovillkorlig rätt att överklaga beslut som gäller åtgärder enligt punkterna a–c i artikeln 23.3.

Ändringsförslaget innehåller två ändringar i artikel 16. Artikeln gäller rätt till beslut om ersättning från förövaren i samband med straffrättsliga förfaranden. De föreslagna ändringarna förutsätter flera betydande ändringar i brottsskadelagen (1204/2005) och vissa ändringar i lagen om rättegång i brottmål.

Genom ändringen av punkt 1 i artikel stryks den gällande artikelns undantag om separering av brottmålet och skadeståndsrendet till skilda processer, om ersättningsbeslutet enligt nationell rätt fattas genom andra rättsliga förfaranden. Till följd av ändringen är ett sådant undantag inte längre möjligt, utan medlemsstaterna ska säkerställa att brottsoffer under loppet av de straffrättsliga förfarandena inom rimlig tid får ett beslut om ersättning från förövaren.

I Finland kan brottsoffers skadeståndsyrkanden i regel behandlas i samband med behandlingen av brottmålet (3 kap. 1 § i lagen om rättegång i brottmål). I vissa situationer får skadeståndsärendet dock separeras och behandlas i en särskild process (3 kap. 3 § i lagen om rättegång i brottmål). Detta kan vara motiverat till exempel när behandlingen av skadeståndsärendet blir mycket omfattande i förhållande till behandlingen av brottmålet, varvid behandlingen av brottmålet och således också avgörandet drar ut på tiden i onödan, vilket kan vara ett problem särskilt om gärningspersonen är fängslad. Avgörandet av skadeståndsyrkande kan dessutom förutsätta betydligt mera utredningar än åtalet, till exempel när det gäller medicinska orsakssamband eller företagares inkomstbortfall. Således kan skyldigheten att alltid behandla ett skadeståndsärende i samband med ett brottmål leda till att processerna drar ut på tiden, genomförandet av straffansvaret fördröjs och till oönskade slutresultat också för parterna i processen.

Genom ändringen av punkt 2 i artikeln åläggs de behöriga myndigheterna att utan onödigt dröjsmål betala ut den utdömda ersättningen direkt till brottsoffret. De behöriga myndigheterna ska inträda i brottsoffrets rätt gentemot gärningspersonen till det belopp som motsvarar den utdömda ersättningen. Enligt den nuvarande ordalydelsen ska medlemsstaterna verka för åtgärder som uppmuntrar förövarna att ge lämplig ersättning till brottsoffren. Förslagets närmare innebörd förblir oklar.

Enligt motiveringen till förslaget ska det bli obligatoriskt för medlemsstaterna att betala ut den ersättning som gärningspersonen ska betala direkt till brottsoffret omedelbart efter domen (s. 19). Om detta betyder att den behöriga myndigheten ska betala ersättningen automatiskt genast efter att domen vunnit laga kraft, förutsätter det flera betydande ändringar i brottsskadelagen. Brottsskadelagens ersättning till brottsoffer är sekundär (19, 26 och 27 §), och därför kan betalningen av ersättning förutsätta utredning om de ersättningar som brottsoffret har fått eller uppenbarligen har rätt att få på grund av samma skada på grund av någon annan lag eller en frivillig försäkring. Särskilt 27 § 2 mom. är problematiskt i detta avseende. Enligt 30 § 1 mom. brottsskadelagen ska Statskontoret grunda sitt beslut på domstolens avgörande i frågan, om ett ersättningsärende har behandlats i domstol. Eftersom den ersättning som domstolen beslutat om kan grunda sig på erkännande eller klart strida mot etablerad ersättningspraxis har Statskontoret ändå möjlighet att avvika från domstolens avgörande. Statskontoret ska dock uppge grunderna för avvikelser i sitt beslut (30 § 2 mom.). I den föreslagna bestämmelsen hänvisas det till ”den utdömda ersättning”, varmed uppenbarligen avses den ersättning som domstolen beslutat om. I brottsskadelagen har det föreskrivits ett maximibelopp för flera ersättningar, vilket ibland är lägre än den ersättning som domstolen bestämmer att gärningspersonen ska betala. Om den föreslagna bestämmelsen godkänns som sådan borde också brottsskadelagens bestämmelser om maximibelopp ändras.

I artikel 17 om rättigheter för brottsoffer bosatta i en annan medlemsstat görs två ändringar. När det gäller bestämmelserna om videokonferenser och telefonkonferenser stryks hänvisningen till bestämmelser i konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater av den 29 maj 2000. Genom ändringen börjar ledet dessutom allmänt gälla brottsoffers deltagande i straffrättsliga förfaranden, medan ordalydelsen i det gällande led b för närvarande gäller endast hörande av brottsoffer.

Den andra ändringen gäller samarbete och överföring av information mellan de nationella behöriga myndigheterna och Europeiska unionens byrå för straffrättsligt samarbete (Eurojust). Bestämmelser om Eurojusts uppgifter och befogenheter finns i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/1727 (Eurojust-förordningen). Bestämmelser om Finlands deltagande i Eurojusts verksamhet ingår i lagen om Finlands deltagande i verksamheten för Europeiska unionens byrå för straffrättsligt samarbete (Eurojust) (1232/2019, Eurojust-lagen). Eurojust-lagen innehåller bestämmelser om samarbete med nationella behöriga myndigheter samt om Eurojusts

nationella medlems rätt att få information och rätt att behandla och överföra personuppgifter till Eurojust trots sekretessbestämmelserna. Denna lagstiftning förefaller täcka kraven i artikeln. Vid behov bör det dock bedömas mer ingående om bestämmelserna om överföring av information samt bestämmelserna om skyddsåtgärder i samband med behandlingen av personuppgifter är tillräckliga, till den del som de uppgifter som enligt artikeln ska överföras till Eurojust kan innebära att känsliga uppgifter behandlas.

Den nya artikel 26d förutsätter att medlemsstaterna ska säkerställa att brottsoffer har tillgång till ett effektivt rättsmedel enligt nationell rätt om deras rättigheter enligt direktivet kränks. Artikel 10b i förslaget, som gäller rätt till omprövning av vissa beslut. Till dessa delar har förslagens inverkan på lagstiftningen bedömts ovan.

I brottsofferdirektivet föreskrivs det om flera olika rättigheter för brottsoffer, som är förenade med olika rättsmedel enligt nationell rätt. När ett brottmål behandlas i domstol kan man åberopa kränkningar av till exempel rätten att bli hörd eller att anlita biträde. Normalt ändringssökande kan användas om man anser att domstolen gjort ett fel i sitt avgörande i enlighet med 25 och 30 kap. i rättegångsbalken. Dessutom innehåller 31 kap. i rättegångsbalken bestämmelser om extraordinärt ändringssökande. Om myndigheterna försummar sina uppgifter kan man klaga hos en högre myndighet. Vidare kan brottsoffer anföra klagomål även hos riksdagens justitieombudsman eller justitiekanslern i statsrådet. Riksdagens justitieombudsman eller justitiekanslern i statsrådet kan på grundval av klagomål som de tagit emot till exempel ge en anmärkning eller rekommendera myndigheten att gottgöra en skada som den orsakat. Lagstiftningen i Finland bedöms åtminstone i huvudsak uppfylla kraven i artikeln. Eftersom artikelns konsekvenser är omfattande bör dess innehåll och förhållande till nationell rätt ändå bedömas mer ingående under förhandlingarna.

4.1.5 Övriga bestämmelser

I artikel 26b i förslaget föreskrivs om de rättigheter som brottsoffer kan utöva med hjälp av elektroniska kommunikationsmedel.

De rättigheter som avses i de artiklar som det hänvisas till i punkt 1 i artikeln är rätt till telefonjour (artikel 3a), rätt att få information om sina rättigheter (artikel 4.1), rätt att få en skriftlig bekräftelse av brottsanmälan (artikel 5.1), rättigheter i samband med att ett brott anmäls (artikel 5a), rätt att erhålla vissa uppgifter om det egna ärendet (artikel 6.1, 6.2, 6.4, 6.5 och 6.6) och rätt till omprövning av beslut som fattats under domstolsförfaranden (artikel 10b).

Bestämmelserna i den gällande lagen om elektronisk kommunikation i myndigheternas verksamhet (13/2003), förvaltningslagen (434/2003) och lagen om tillhandahållande av digitala tjänster (306/2019) förutsätter redan nu att myndigheterna ska göra det möjligt för kunder inom förvaltningen att sköta ärenden genom att använda digitala tjänster eller andra digitala metoder för dataöverföring innan förundersökningen eller polisutredningen inleds. Efter att förundersökningen eller polisutredningen inletts tryggas däremot rätten till elektronisk kommunikation av bestämmelserna om partsoffentlighet i förundersökningslagen och offentlighetslagen samt offentlighetslagens bestämmelser om elektronisk delgivning. När det gäller behandlingen av rättsskipningsärendet torde kraven i artikeln uppfyllas genom bestämmelserna i lagen om offentlighet vid rättegång och offentlighetslagen. Artikel 10b bedöms således inte föranleda några betydande ändringsbehov i lagstiftningen. De krav som artikeln ställer på praktisk nivå måste dock bedömas mer ingående under förhandlingarna. Det är möjligt att artikeln i förslagen form förutsätter att sådana elektroniska kommunikationsmedel utvecklas som alla aktörer med kopplingar till de rättigheter som nämns i artikeln inte kan tillhandahålla i praktiken.

Punkt 3 i artikeln förefaller vara i harmoni med förordning (EU) nr 910/2014 (eIDAS-förordningen) och dess mål. eIDAS-förordningen allmänna syfte är införa gemensamma krav på elektroniska identifieringsverktyg och betrodda tjänster, så att tjänster som uppfyller kraven kan användas i hela EU. Förslagets centrala inverkan är att de aktörer som verkar i de processer som avses i artikeln måste ha förmåga att ta emot elektronisk identifiering som sker med ett identifieringsverktyg som en annan medlemsstat anmält eller en elektronisk underskrift eller stämpel som producerats av en betrodd tjänsteleverantör, om processen i fråga förutsätter elektronisk identifiering eller elektronisk underskrift eller stämpel. eIDAS-förordningen revideras som bäst och det kan inverka så att tjänster enligt eIDAS-förordningen blir vanligare.

Den nya artikel 26c ställer krav på att trygga rättigheterna för brottsoffer med funktionsnedsättning. Medlemsstaterna ska säkerställa att brottsoffer med funktionsnedsättning på samma villkor som andra får tillgång till de elektroniska kommunikationsmedel som avses i artikel 26b i detta direktiv genom att uppfylla tillgänglighetskraven i bilaga I till Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/882 (det s.k. tillgänglighetsdirektivet). Medlemsstaterna ska säkerställa att brottsoffer med funktionsnedsättning på lika villkor som andra kan få tillgång till varje förfarande och de stödverksamheter och skyddsåtgärder som omfattas av direktivet, i enlighet med tillgänglighetskraven i bilaga I till direktiv (EU) 2019/882. Medlemsstaterna ska säkerställa att det på begäran tillhandahålls rimliga anpassningsåtgärder för brottsoffer med funktionsnedsättning.

Till den del som den verksamhet som direktivet avser handlar om digitala tjänster, blir kraven på tillgänglighet enligt lagen om tillhandahållande av digitala tjänster (306/2019, lagen om digitala tjänster) tillämpliga. Om det med stöd av det nu föreslagna direktivet inrättas nya elektroniska tjänster eller myndigheternas nuvarande elektroniska tjänster utvecklas, gäller bestämmelserna i lagen om digitala tjänster dessa tjänster och i princip behövs det ingen ny reglering. Om det är fråga om digitala tjänster som produceras av någon annan än myndigheterna, förutsätter detta sannolikt ny nationell lagstiftning.

I artikel 26b i förslaget nämns också artikel 3a, enligt vilken telefonjouren för brottsoffer ska vara tillgänglig med iakttagande av tillgänglighetskraven. Telefonjouren är en kommunikationstjänst som berörs av bestämmelserna i lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation (917/2014). I den lagen ingår tillgänglighetskrav för kommunikationstjänster som överensstämmer med tillgänglighetsdirektivet. I enlighet med tillgänglighetsdirektivet tillämpas tillgänglighetskraven enligt lagen om tjänster inom elektronisk kommunikation när kommunikationstjänsten är en tjänst som måste tillhandahållas konsumenten. I tillgänglighetsdirektivet avses med tjänsteleverantör en fysisk eller juridisk person som tillhandahåller en tjänst på unionsmarknaden eller som tillhandahåller en sådan tjänst till slutanvändare. Det är möjligt att den gällande nationella lagstiftningen täcker artikelns krav också i fråga om telefonjouren enligt förslaget till artikel 3a, men behovet av att föreskriva separat om telefonjourens tillgänglighet bör bedömas mer ingående.

4.2 Förslagets ekonomiska konsekvenser och konsekvenser för myndigheternas verksamhet

För att fullgöra de skyldigheter som gäller rådgivnings- och stödverksamheter för brottsoffer krävs sannolikt tilläggsresurser till stödtjänsterna för brottsoffer. Dessutom behöver Brottsofferjourens skyldighet att tillhandahålla tjänster ses över. Att tillhandahålla telefonjour på engelska kräver klart en resursökning. Att genomföra hjälplinjen i den omfattning som anges i artikel 3a kräver att innehållet i skyldigheten att tillhandahålla offentliga tjänster ses över och att de resurser som riktas till Brottsofferjourens verksamhet från understödsmomentet i statsbudgeten stärks. Om den allmänna stödtjänsten skulle vara skyldig att ordna psykologiskt stöd,

skulle det innebära en betydande ändring i Brottsofferjourens tjänsteutbud och skyldighet att tillhandahålla offentliga tjänster samt behov av tilläggsresurser. En ändamålsenligare lösning skulle kunna vara att professionellt psykologiskt stöd ordnas någon annanstans än som en del av de allmänna stödtjänsterna, men den allmänna stödtjänsten skulle hänvisa klienten dit.

Den ändring som föreslås i artikel 22 skulle utvidga den personliga bedömningen enligt 11 kap. 9 a § i den gällande förundersökningslagen. Bedömningen skulle göras i fråga om alla brottsoffer, när ett brottsoffer första gången tar kontakt med de behöriga myndigheterna. Dessutom borde bedömningen uppdateras regelbundet under hela straffprocessen. Ändringarna i artikeln skulle medföra mer omfattande skyldigheter samt ha resurseffekter för de behöriga myndigheterna.

Förslaget till nya artikel 26a förutsätter att samarbetet mellan myndigheterna utvecklas, att utbildningen utökas samt att myndigheterna får mera resurser.

Genom det ändringsförslag som gäller artikel 28 åläggs mer detaljerade skyldigheter att lämna information och statistik än den gällande regleringen. För statistiken över brott som kommer till polisens kännedom används som källmaterial inrikesministeriets informationssystem för polisärenden (PATJA). Den information om brottsoffer som förutsätts i artikeln fås dock inte ur PATJA-systemet på ett heltäckande sätt i fråga om alla brott. Om man vill samla in mer omfattande information om brottsoffer än nu, borde PATJA-systemet ändras.

Förslaget kan förutsätta att myndigheternas informationssystem eller elektroniska kommunikationsmedel utvecklas för att fullgöra de olika skyldigheterna.

Förslaget kan förorsaka även andra resurseffekter för myndigheterna. När förhandlingarna framskrider bör strävan vara att precisera förslagets ekonomiska konsekvenser och utreda möjligheterna att få EU-finansiering. Beslut om eventuella anslagsbehov fattas på normalt sätt under de beslutsförfaranden som gäller budgeten.

5 Förslagets förhållande till grundlagen samt till de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna

Kommissionen har ansett att förslaget inverkar positivt på bland annat följande grundläggande rättigheter som fastställs i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna: rätten till liv (artikel 2), rätten till personlig integritet (artikel 3), rätten till privatliv och familjeliv (artikel 7), skyddet av personuppgifter (artikel 8), rätten till likhet inför lagen (artikel 20), rätten till icke-diskriminering (artikel 21), barnets rättigheter (artikel 24), integrering av personer med funktionsnedsättning (artikel 26), rätten till socialt bistånd och hälso- och sjukvård (artikel 35), rätten till god förvaltning (artikel 41) och rätten till ett effektivt rättsmedel och till en opartisk domstol (artikel 47) (motiveringen till förslaget till direktiv s. 12). Förslaget stärker också motsvarande rättigheter i Europakonventionen samt i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (FördrS 7 och 8/1976).

Förslaget kan anses främja flera grundläggande rättigheter för brottsoffer. I 1 § 2 mom. i grundlagen (731/1999) tryggas människovärdets okränkbarhet. Enligt 7 § 1 mom. i grundlagen har alla rätt till liv och till personlig frihet, integritet och trygghet. Enligt 10 § 1 mom. i grundlagen är vars och ens privatliv och heder tryggade. De föreslagna ändringarna förutsätter ingrepp i skyddet för brottsoffers privatliv (inkl. skydd för personuppgifter) när målet är att trygga brottsoffers personliga frihet, integritet och trygghet. En grundläggande rättighet har inte i sig företräde framom någon annan, och de bestämmelser i direktivförslaget som förutsätter att personuppgifter behandlas har också positiva effekter på brottsoffrets rättigheter. En del av förslagen

är förenad med behandling av personuppgifter som gäller brott. En del av förslagen förefaller falla inom tillämpningsområdet för dataskyddsdirektivet för brottmål (EU) 2016/680 och en del inom tillämpningsområdet för den allmänna dataskyddsförordningen (EU) 2016/679. Personuppgifter som hänför sig till domar i brottmål och brott har i grundlagens tolkningspraxis betraktats som känsliga personuppgifter, varmed avses en större mängd uppgifter än de uppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter enligt dataskyddsförordningen (t.ex. hälsouppgifter, etniskt ursprung). För att garantera brottsoffers säkerhet och stöd förefaller artikel 22 förutsätta att känsliga uppgifter (inkl. särskilda kategorier av personuppgifter) som gäller både brottsoffret och gärningspersonen behandlas.

Dessutom kan förslaget anses främja likabehandling av brottsoffer som befinner sig i olika ställning, som personer med funktionsnedsättning och barn, och på så vis uppfylla kraven i 6 § i grundlagen. Enligt 6 § 2 mom. i grundlagen får ingen utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person. Förslaget kan också för brottsoffers del anses främja den grundläggande rättigheten till rättsskydd enligt 21 § i grundlagen genom att förbättra informationen till brottsoffer, underlätta anmälan av brott och främja brottsoffrets deltagande i det straffrättsliga förfarandet. Av de ändringar som föreslås i artikel 16 följer att brottmålet och skadeståndsärendet i samtliga fall behandlas samtidigt och detta kan leda till att behandlingen av brottmålet drar ut på tiden. Sålunda kan förslaget ha negativa konsekvenser med tanke på tillgodoseendet av det grundläggande rättigheten till rättsskydd.

6 Ålands behörighet

Enligt 27 § 23 punkten i självstyrelselagen för Åland (1144/1991) har riket lagstiftningsbehörighet i fråga om rättskipning och förundersökning, med vissa sådana undantag som det inte handlar om i direktivförslaget.

7 Behandlingen av förslaget i Europeiska unionens institutioner och de andra medlemsstaternas ståndpunkter

Rådet och parlamentet har ännu inte behandlat förslaget.

Förslaget till direktivändring börjar behandlas i rådets arbetsgrupp för straffrättsligt samarbete (COPEN) i september 2023.

8 Den nationella behandlingen av förslaget

Direktivförslaget behandlades i ett skriftligt förfarande i sektionen för rättsliga och inre ärenden (EU 7) 31.8.–4.9.2023.

9 Statsrådets ståndpunkt

Statsrådet förhåller sig i princip positivt till målen för direktivförslaget. Statsrådet anser överlag att det är viktigt att utveckla brottsoffers rättigheter och ställning, och understöder att skyddet för brottsoffers rättigheter stärks även på unionsnivå. Direktivförslaget kan till denna del främja

även uppnåendet av målen i anslutning till utvecklandet av brottsoffers ställning i regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering.

Statsrådet anser att när brottsoffers ställning utvecklas bör särskild uppmärksamhet fästas vid ställningen för brottsoffer i en utsatt position samt vid att undvika att brottsoffer utsätts för ytterligare lidande och att förhindra att de blir brottsoffer på nytt. Statsrådet anser att det är bra att förslaget eftersträvar även dessa mål.

Förslaget motsvara delvis de bestämmelser som ingår i förslaget till direktiv om bekämpning av våld mot kvinnor och våld i nära relationer (COM(2022) 105 final). Till den del som direktivförslagen innehåller liknande bestämmelser bör man under förhandlingarna beakta de avgöranden som träffats under förhandlingarna om det direktivförslaget.

Statsrådet anser att det är nödvändigt att bedöma förslagen samt förhållandet till servicesystem i Finland omsorgsfullt och ändamålsenlighetsbaserat. Detaljerna i förslagen bör prövas och strävan bör vara att se till att regleringen är tydlig, ändamålsenlig och kan samordnas med det nationella systemet och den nationella lagstiftningen. De föreslagna bestämmelserna, såsom förmedling av brottsoffers kontaktuppgifter till stödverksamheter, bör bedömas även med avseende på dataskyddskraven och under den fortsatta beredningen bör det säkerställas att rättsaktsförslagen är förenliga med EU:s dataskyddsbestämmelser. Statsrådet anser det särskilt viktigt att de förslag som gäller bedömning av brottsoffers skydds- och stödbehov bedöms mer ingående. Under förhandlingarna bör strävan vara att de skyldigheter som bedömningen medför inte är för omfattande och bedömningen inte medför en orimlig administrativ börda för myndigheterna och andra aktörer.

Statsrådet förhåller sig mycket avvaktande till de förslag som gäller betalning av skadestånd till brottsoffer i den form som kommissionen föreslår. Under förhandlingarna bör strävan vara att direktivet även i fortsättningen tillåter att skadeståndsärendet behandlas separat från brottmålet. Under förhandlingarna bör man likaså eftersträva lösningar som inte förutsätter att de grundläggande lösningarna i den nationella brottskadelagstiftningen ändras.